

Бігус О. О.,
кандидат мистецтвознавства, доцент
Київського національного університету культури і мистецтв

РОЗВИТОК СУЧАСНОГО ТАНЦЮ У ЛАТВІЇ В КІНЦІ ХХ – НА ПОЧАТКУ ХХІ СТ.

У статті проаналізовано зародження, розвиток і становлення сучасного танцю в Латвії. Також мова йде про творчі досягнення відомих латвійських хореографів.

Ключові слова: танець, сучасний танець, хореографія, хореограф, танцювальна вистава.

В статье проанализировано зарождение, развитие и становление современного танца в Латвии. Также рассматриваются творческие достижения известных латышских хореографов.

Ключевые слова: танец, современный танец, хореография, хореограф, танцевальный спектакль.

The birth, the development and the becoming of modern dance in Latvia is analyzed in the article. The creative achievements of prominent Latvian choreographers are also mentioned.

Key words: dance, modern dance, choreography, choreographer, dance performance.

Розвиток сучасного танцю в Україні, як і в інших країнах Східної Європи, вступив у новітню фазу зі зміною суспільно-політичної формації наприкінці 1980-х рр. Дана стаття розглядає процес розвитку сучасного танцю у Латвії. Метою є аналіз цього явища на матеріалі найбільших труп сучасного танцю Латвії та встановлення перспективи порівняння з одночасними процесами в Україні.

Серед дослідників сучасного танцю в Україні – Ю. Станішевський, О. Чепалов, Д. Шариков, Д. Бернадська, О. Маншилін та ін. Дана стаття базується на роботах латвійської дослідниці І. Балоде.

Відомо, що часто сучасне мистецтво не має національних ознак. Це стосується, зокрема, і мистецтва хореографічного, яке сьогодні відкривається новими гранями, означене новітніми тенденціями та віяннями, популярне в різних країнах світу. І тут вагомим чинником творчого розвитку є міжнародний обмін досвідом.

Так, добре усвідомлюючи важливість творчої співпраці та взаємодії з метою одержання нових знань, кафедра сучасної хореографії КНУКіМ постійно здійснює мистецькі зустрічі різного формату, в тому числі, і з хореографами з Європи. Зокрема, особливої уваги заслуговує творча співпраця кафедри з кафедрою сучасної хореографії Латвійської академії культури на чолі з відомим хореографом Ольгою Житлухіною. Спільні зустрічі, семінари за участю викладачів і студентів обох сторін принесли плідні результати, мотивували українських студентів до прагнення постійного самовдосконалення, а також стали міцним фундаментом для народження нових виразних можливостей.

У процесі обміну досвідом між українськими та латвійськими хореографам цікаво було з'ясувати і вивчити особливості танцювальної культури наших колег із Латвії, оскільки європейський чинник у різних сферах у латвійців наразі більш виражений, ніж у нас.

Аналізуючи хореографію Латвії, слід зазначити, що сучасний танець як частина професійного виконавського мистецтва в цій країні може характеризуватися як явище з 2003 року, коли перший випуск кафедри сучасної хореографії отримав дипломи Латвійської академії культури.

Хоча, безперечно, сучасний танець як такий почав розвиватися у Латвії набагато раніше. Зокрема, тут варто згадати гастролі у 20-х рр. ХХ ст. Мері Вігман, трупи Рудольфа Лабана і, безперечно, їх вплив на подальше формування особливостей сучасного хореографічного мистецтва Латвії. Також багато приватних балетних труп і «Ритмічних студій руху» існували до 1932 року, коли була створена державна балетна школа під егідою Латвійської національної опери і саме в той час було визначено саме класичний балет пріоритетним, тоді як у сучасного танцю, сфокусованого на людину, було мало можливостей для розвитку. 20–30-ті рр. ХХ ст. ознаменувалися відтоком кадрів з країни. Ще складнішим стало становище сучасного танцю після Другої світової війни. Як пише К. Васеніна в книзі «Современный танец постсоветского пространства» [3], коли у цілому світі розквітав постмодернізм, в Латвійській ССР було золоте століття балету.

Після війни професійні балетмейстери і виконавці Латвії, як і інших країн пострадянського простору, не мали можливості зустрічатися і співпрацювати з закордонними колегами. Хоч трупа Хосе Лимона і виступала в Ризі 1973 р., а трупа Пола Тейлора в 1978 р., зустрічатися з місцевими артистами і давати класи було заборонено. Того ж 1978 р. трупа Моріса Бежара виступила у Москві і неабияк вразила тодішню студентку Ленінградського інституту культури Ольгу Житлухину, яка згодом стала ініціаторкою професійного танцювального театру в Латвії.

Аматорський рівень, на якому перебували багато пошукових пластичних колективів 1970–1980-х рр., давав свободу, і цією перевагою художньої самодіяльності користувались студії пантоміми. Театр руху Ансіса Рутенталса (1949–2000) у своїх виставах досягнув високого рівня абстракції, цензори не могли розшифрувати його постановки. Деякі учасники цього театру брали участь у розвитку сучасного танцю в Латвії – наприклад, Санта Грінфелде вступила на перший курс факультету сучасної хореографії в 1999 р. і в 2003 р. почала працювати як хореограф у театрі руху.

Зі становленням незалежності на початку 1990-х років з'явилась можливість брати участь у семінарах західноєвропейських хореографів. В цей час ще продовжували своє існування два професійні колективи, створені у радянський період: державний ансамбль танцю «Дайлес» (він був зосереджений на народно-сценічному танці), розпущений 1997 р., і театр оперети (пізніше Ризький музичний театр).

Наприкінці 1990-х рр. Арніс Сіліньш, який танцював у театрі оперети і ризькому державному концертному об'єднанні, разом з однодумцями створив неурядову організацію VIA Danse, яка привозила закордонні вистави, організовувала майстер-класи і свою діяльність спрямовувала на розвиток сучасного танцю у Латвії.

Поступово сучасний танець почали викладати в школах: Айя Паегле почала викладати сучасний танець у ризькій школі хореографії вже з 1995 р. Американський хореограф Шарон Перрі викладала класичний сучасний танець у школі з того ж таки 1995 р. і зробила великий внесок у створення департаменту сучасної хореографії в Латвійській академії культури (1999 р.). Вона разом із О. Житлухіною працювала над програмою, викладала, стояла у витоків створення кафедри сучасного танцю, що, без сумніву, стало важливим кроком до загальної професіоналізації жанру в країні.

Академія культури проявила інтерес до ідеї О. Житлухіної відкрити кафедру сучасної хореографії саме у своїх стінах, тоді як музична академія продовжувала готувати балетні і народні кадри. Ризький Сценічний Концертний Союз, який возив латвійських артистів за кордон у радянський період, фокусувався переважно на танцювальних шоу, але водночас продюсував кількох ентузіастів сучасного танцю – Рамону Галкіну, Інгуну Левіну, Арніса Сілінша.

Треба справедливо зазначити, що починаючи з середини 1990-х рр., розвиток сучасного танцю в Латвії і його визнання професійною танцювальною спільнотою значною мірою пов'язані з цілеспрямованою діяльністю О. Житлухіної, яка разом зі своїми супутниками створює Olga Zitluhina Dance Company (1996). А вже 1998 р. трупа О. Житлухіної виступила в Нью-Йорку в престижному театрі сучасного танцю Dance Theatre Workshop з виставою «Spitting Whistling in the Ceiling» («Дивні звуки зі стелі»). У виставі хореограф чергувала фрагменти чистого танцю з показом побутового руху чи дії.

Так, поступово сформувалися нові особливості, напрями, тенденції в галузі танцю.

За дослідженнями І. Балоде, в 1999 р. програма під назвою contemporary dance (аж до 2011 р. вона називалася modern dance) увійшла до освітнього плану Латвійської академії культури під керівництвом Житлухіної. В програму входять майстер-класи різних викладачів з усього світу. Того ж 1999 р. державний фонд культури «Культурний капітал» почав фінансування проектів сучасного танцю, що, звісно ж, підвищило статус латвійського сучасного танцю, ідентифікованого тепер як професійного виду мистецтва [3; 140].

У 2002 р. сучасний танець ввійшов до Латвійської Національної опери з проектом О. Житлухіної за мотивами «Аліси в країні чудес» Л. Керролла. Виконавцями були школярі, але вечір сучасного танцю на сцені Латвійської Національної опери вже й без того був прецедентом.

Слід зазначити, що перша вистава сучасного танцю за участю балетної трупи Латвійської Національної опери «Arlam» (2010 р.) так само була створена О. Житлухіною.

Починаючи з 2002 р., сучасний танець ввели у навчальну програму Латвійського коледжу культури, де основною рушійною силою навчального процесу була Ілзе Зиріна. 2003 року створена Латвійська асоціація професійних хореографів сучасного танцю, яку спочатку очолила С. Монсака, а з 2005 року – власне, І. Зиріна.

Цікавим, правильним і логічним кроком О. Житлухіної було те, що 2003 року з першому випуску академії вона відібрала в свою трупу вже дипломованих танцівників, що дозволило їй тепер вже сформувати професійний колектив сучасного танцю.

Аналізуючи стиль О. Житлухіної, можна сказати, що це швидше театр танцю. Але важливо зазначити, що, як вважає І. Балодє, «з точки зору створення руху матеріалом для Житлухіної стає чистий танець, танець як безіменний знак, як самодостатня виразність. Глядач не має можливості для простого і єдинодушного прочитання. Динамічні принципи звільнення в техніці танцю, оригінальність рухів, індивідуальності танцівників, будь-які обставини моменту почуття гумору важливі для розуміння авторського почерку Житлухіної» [3; 141].

Спочатку, коли в Латвії сучасний танець ще не був надто популярним, трупа Житлухіної більше гастролювала за кордоном. В трупі танцювали лише жінки і естетику виробництва можна порівняти, як зазначає Р. Галкіна, з «діяльністю американських модерністів другого покоління – Марти Грем, Доріс Хамфрі, Чарльза Вейдмана. Вони також створили міцний зв'язок між танцювальними техніками і хореографіями, установлюючи тим самим конкретні технічні та естетичні ідеали руху і тіл, що танцюють, які відповідали їх особистому баченню сучасного танцю» [3].

Набуваючи більше досвіду, танцівники трупи вже самі долучалися до постановочно-творчої роботи.

Особливе місце у творчості О. Житлухіної займає робота з музикантами. Характерно, що під час створення багатьох її вистав танець і музика зароджувались паралельно – музиканти були присутні на репетиціях. Відповідно до ідеї вистави, вони змінювали музичний стиль: рок, неофольк, а ля вестерн. Співпраця з музикантами додала сучасному танцю популярності у музичних колах.

Серед найвідоміших вистав театру Житлухіної – «Коли у сови зацвіте хвіст» (2004), «And again about the same. Part I» (2005), «Take 735» (2006), «Road movie» (2006), «Bicycle» (2007), «Labyrinth» (2009), «Aplam» (2011), «Велосипеди» (2007), «Dances of the Lost» (2008), «Водні п'єси» (2005) та ін. Цікавою лексикою і оригінальністю постановок вирізняється цикл вистав «Білий ведмідь» (2010), присвячений екологічним проблемам.

Постановки О. Житлухіної відзначаються нестандартними, креативними підходами, неординарністю творчого вирішення, своєрідною лексикою. Останнім часом хореограф багато працює над дослідженням проявлення психології людини у русі. Їй цікаві експерименти зі сценічним простором і часом. О. Житлухіна практикує постановки вистав в багатьох нетанцювальних приміщеннях, наприклад, у старих, закинутих будівлях, у фонтані біля Ризької думи, на вулицях старої Риги. Експерименти з часом виливалися в те, що, зокрема, у виставі «Dances of the Lost» 40 хвилин танцювального матеріалу повторюються 4 рази, а вистава «Road Movie» відбулася на вулицях Риги упродовж чотирьох годин. В роботі «Birds» танцівник починає говорити, коли на сцені гасне світло. У виставі «Водні п'єси» танцівники занурюються у фонтан поруч із Ризькою думою.

Цікаве і креативне вирішення творчого задуму спостерігаємо у виставі «Лабіринт», в якій задіяна спеціальна конструкція у вигляді лабіринту. Вистава є політичною і включає в себе парламентські дебати. Розмови парламентських сесій були записані і програвались фрагментами, створюючи атмосферу безтолкового дійства, що повторюється. Ззовні відбувалася відеопроєкція «live» з того, що відбувалося всередині лабіринту.

О. Житлухіна заохочує самостійні постановки своїх танцівників. Зокрема, Валерій Олехно одним із перших поставив свою виставу «MaLoKo» (2007). Далі був Дмитро Гатюкевич із постановкою «18 кроків» за мотивами роману П. Зюскінда «Парфумер». 2010 року Гатюкевич ставить сольну виставу «Мрії дівчат», а вистава «Всередині» (2011), як стверджує І. Балодє, відкрила нову сцену національного театру. Покинувши театр Житлухіної, Олехно створив виставу «Без проводів» у вуличному театрі Гертруди. Ця вистава стала найуспішнішою в сезоні. Будучи на межі театру і танцю, дана вистава показала, що цей вид творчості буде продовжувати своє існування всупереч тим, хто прагне строго класифікувати мистецтво.

Сьогодні випускники О. Житлухіної, які йдуть далі самостійним професійним шляхом, створюють власні вистави, відкривають танцювальні школи і студії, тим самим популяризують сучасний танець і розвивають його. Так, 2008 р. з'явився цікавий проект «Танцювальна анатомія» і до 2011 р. у його межах було творено сім вистав, дуже різних, деякі з них із сильним соціальним і політичним посилом, наприклад, «Я – це діалог» Еліни Брейце (2009). У 2008 р. Рута Нордмане заснувала танцтеатр «Завантаження і човен», дебютувала виставою «Четверо у човні». Нордмане викладає сучасний танець у одній із кращих танцювальних студій, танцювальній школі Dzigmas. Лідер школи Агріс Данилевич є одним із найпопулярніших латвійських хореографів, який поєднує народний танець із сучасним і шоу-танцем.

З 2006 р. міжнародний фестиваль сучасного танцю «Час танцювати» став визначальним елементом у розвитку сучасного танцю в Латвії. Фестиваль представляє і латвійські вистави, і міжнародні, а також програму майстер-класів. Діяльність Нового театрального інституту Латвії також є значною для латвійського мистецтва у міжнародному контексті: вже декілька років латвійські танцювальні вистави включаються в програму національного шоукейсу для показу закордонним фахівцям і з точки зору культурної політики сучасний танець виріс у значимий вид мистецтва [3; 144].

Кількість вистав сучасного танцю в Латвії і сьогодні зростає. Впродовж останніх років вуличний театр Гертруди, Dirty Deal Teatro і нова сцена національного театру розвинулись у справжні перформанс-простори.

Отже, довгий і достатньо складний шлях до свого становлення пройшов сучасний танець у Латвії. Але сьогодні він став окремим, повноцінним видом мистецтва, утверджується у своїх нових формах, викликаючи інтерес у всіх, хто цікавиться сучасним мистецтвом. Нам, українцям, безперечно, корисним буде досвід, набутий у контексті творчої співпраці не лише з латвійськими митцями, а й з іншими представниками європейської спільноти.

Література:

1. Балет: *Энциклопедия*. / Гл. ред. Ю. Н. Григорович. – М. : Советская энциклопедия, 1981. – 623 с. 2. Васенина Е. *Российский современный танец. Диалоги* / Е. Васенина – М. : Emergency Exit, 2004. – 214 с. 3. Васенина Е. *Современный танец постсоветского пространства* / Е. Васенина – М. : Редакция журнала «Балет», 2013. – 321 с. 4. Суриц Е. Я. *Балет и танец в Америке: очерки истории* / Е. Я. Суриц; Гос. институт искусствознания Мин. культуры и массовых коммуникаций РФ: Институт танца (Екатеринбург). – Екатеринбург : Изд-во Урал. ун-та, 2004. – 392 с. 5. Чепалов О. І. *Хореографічний театр*

РОЗВИТОК СУЧАСНОГО ТАНЦЮ У ЛАТВІЇ В КІНЦІ ХХ – НА ПОЧАТКУ ХХІ СТ.

Західної Європи ХХ ст.: монографія / О. І. Чепалов; Харк. Державна акад. культури. – Х. : ХДАК, 2007. – 344 с. **6.** Чепалов О. Специфіка аналізу постмодерного танцю / О. Чепалов // Вісник державної академії керівних кадрів культури і мистецтв, 2007. – № 1. – С. 42 – 47. **7.** *Dance words* / ed. Preston-Dunlop V. – 2 nd ed. – Amsterdam : Harwood academic, 1998. – 718. – (Choreography and dance studies. Vol. 8). **8.** *International encyclopedia of dance: 6 vols* / Ed. by Selma Jeanne Cohen S. J. and others. – New York : Oxford University Press, 1998. **9.** Reynolds N. *No fixed points: dance in the twentieth century* / N. Reynolds, M. McCormick – New Haven [etc.]: Yale university press, 2003. – 907 p.